

ČESKÁ REPUBLIKA

NÁLEZ

Ústavního soudu

J m é n e m r e p u b l i k y

Ústavní soud rozhodl v senátu složeném z předsedy Vladimíra Sládečka, soudce Pavla Šámala a soudce zpravodaje Jaromíra Jirsy o ústavní stížnosti **B. K.**, zastoupené JUDr. Viktorem Pakem, advokátem se sídlem v Praze 2, Francouzská 171/28, proti usnesení Nejvyššího soudu č. j. 25 Cdo 369/2021-448 ze dne 10. 2. 2022 a rozsudkům Městského soudu v Praze č. j. 70 Co 67/2020-393 ze dne 28. 5. 2020 a Obvodního soudu pro Prahu 7 č. j. 29 C 247/2016-326 ze dne 21. 11. 2019, za účasti **Nejvyššího soudu, Městského soudu v Praze a Obvodního soudu pro Prahu 7**, jako účastníků řízení, a dále obchodních korporací **a) Nemocnice Sokolov s. r. o.**, se sídlem v Praze 1, Na Florenci 2116/15, zastoupené Mgr. Petrou Soukupovou, advokátkou se sídlem v Karlových Varech, Dr. Davida Bechera 893/6, **b) Kooperativa pojišťovna, a. s., Vienna Insurance Group**, se sídlem v Praze 8, Pobřežní 665/21, jako vedlejších účastnic řízení, takto:

I. Usnesením Nejvyššího soudu č. j. 25 Cdo 369/2021-448 ze dne 10. 2. 2022 a rozsudkem Městského soudu v Praze č. j. 70 Co 67/2020-393 ze dne 28. 5. 2020 a rozsudkem Obvodního soudu pro Prahu 7 č. j. 29 C 247/2016-326 ze dne 21. 11. 2019 bylo porušeno právo stěžovatelky na soudní ochranu podle článku 36 odst. 1 ve spojení s čl. 7 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Ve výroku I. uvedená rozhodnutí se proto ruší.

Odůvodnění:

I. Vymezení věci

1. Stěžovatelka navrhuje zrušit ústavní stížností napadená rozhodnutí obecných soudů, které podle ní porušily její právo na soudní ochranu, zaručené článkem 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“), a to v řízení o nároku na odčinění újmy na zdraví vzniklé v souvislosti s lékařským zákrokem provedeným *non lege artis* v Nemocnici Sokolov s. r. o. (dříve NEMOS SOKOLOV s. r. o.), tedy u vedlejší účastnice a) [dále jen „nemocnice“].

II. Řízení před obecnými soudy

2. Stěžovatelka podstoupila v roce 2014 v nemocnici zákrok, při němž jí měl být při odstraňování žlučníku přetnut jeho vývod; namísto toho však byl chybně přetnut hlavní žlučovod. V souvislosti s nevydařeným zákrokem vznikla stěžovatelce překážka lepší budoucnosti, takže se žalobou domáhala odčinění ztížení společenského uplatnění (§ 2958 o. z.), a to jak proti nemocnici, tak i proti vedlejší účastnici b), u níž je nemocnice pojištěna. Stěžovatelka se domáhala nejprve zaplacení 3 500 000 Kč, později svůj návrh rozšířila o dalších 1 500 000 Kč; celkem se tedy domáhala zaplacení 5 000 000 Kč s příslušenstvím.

3. Obvodní soud pro Prahu 7 (dále jen „nalézací soud“) mezitímním rozsudkem č. j. 29 C 247/2016-165 ze dne 11. 10. 2018, ve spojení s rozsudkem Městského soudu v Praze (dále jen „odvolací soud“) č. j. 70 Co 28/2019-208 ze dne 14. 2. 2019, pravomocně rozhodl, že základ stěžovatelkou uplatněného nároku je opodstatněný, neboť při zákroku nastalé komplikace byly předvídatelné, odvratitelné a nemocnice za vzniklou újmu, jejíž výše bude následně vyčíslena v konečném rozsudku, odpovídá. Napadená rozhodnutí, navazující bezprostředně na uvedený mezitímní rozsudek, se týkají právě výše peněžité náhrady za vzniklou újmu na zdraví.

4. Žalobě stěžovatelky vyhověl nalézací soud ohledně zaplacení částky 703 803 Kč s úroky z prodlení, ve zbývajícím rozsahu žalobu zamítl. Nalézací soud vyšel z posudku znalce zpracovaného na základě doporučující Metodiky k náhradě za bolest a ztížení společenského uplatnění (podle § 2958 občanského zákoníku), vzniklé po účinnosti „nového“ občanského zákoníku (dostupná na <https://www.nsoud.cz>; dále jen „Metodika“), a dospěl k závěru, že znalcem vyčíslenou výší není v případě stěžovatelky důvod modifikovat (body 33–37 rozsudku nalézacího soudu). V řízení vzal za prokázané, že stěžovatelčin společenský a kulturní život před škodní událostí nebyl nadprůměrně bohatý, z pracovního života není vyřazena zcela, ale pouze částečně, v minulosti navíc pracovala spíše nárazově a zaměstnání často střídala; ani její „hraniční střední věk“ (v době poškození zdraví 55 let) není důvodem pro zvýšení či snížení výchozího znaleckého ohodnocení.

5. Odvolací soud napadený rozsudek nalézacího soudu potvrdil a odvolání stěžovatelky neshledal opodstatněné. Podle odvolacího soudu odpovídá částka, k níž dospěl nalézací soud, nejen technické části Metodiky, nýbrž respektuje i teze obsažené v její preambuli a odpovídajícím způsobem vystihuje hodnotu překážky lepší budoucnosti, která u stěžovatelky v souvislosti se zákrokem provedeným *non lege artis* nastala. Odvolací soud zdůraznil, že Metodika nezavazuje soud k tomu, že by měl nebo musel částku

stanovenou znalcem v každém případě zvyšovat; žádné z možných modifikačních hledisek (věk, případně ztráta skutečně výjimečně lepší budoucnosti, ať již v pracovním či společenském životě) stěžovatelka podle něj nesplňovala. Důvodnou shledal procesní obranu nemocnice a vypořádal odvolací námitky stěžovatelky ve vztahu ke znaleckému posudku či poukazu na jiný, (ne)rovnatelný případ.

6. Dovolání stěžovatelky Nejvyšší soud (dále též „dovolací soud“) odmítl jako nepřijatelné; dospěl k závěru, že přiznané odčinění vystihuje míru trvalého poškození zdraví stěžovatelky a není zjevně nepřiměřené, naopak odpovídá skutkovým zjištěním a je přiléhavě odůvodněno. Námitkami směřujícími proti některým skutkovým zjištěním (důsledky „předchorobí“) a jejich důkaznímu podkladu se s ohledem na charakter dovolacího řízení Nejvyšší soud nezabýval.

III. Procesní předpoklady řízení před Ústavním soudem

7. Ústavní soud posoudil obsah ústavní stížnosti, která byla podána včas, osobou oprávněnou a řádně zastoupenou advokátem v souladu s § 30 odst. 1 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákon o Ústavním soudu“), a dospěl k závěru, že je přípustná podle § 75 odst. 1 téhož zákona.

IV. Argumentace stěžovatelky a vyjádření účastníků řízení

8. Stěžovatelka vytýká obecným soudům, že v rozporu s judikaturou Ústavního soudu nehodnotily věc konkrétně a individuálně [viz nález sp. zn. I. ÚS 2844/14 ze dne 22. 12. 2015 (N 221/79 SbNU 545)]; všechna i dále citovaná rozhodnutí jsou dostupná na <https://nalus.usoud.cz>. Již rozhodnutí nalézacího soudu podle ní individualizující úvahu postrádá, přiznal-li stěžovatelce odčinění ve výši striktně odpovídající znaleckému posudku. Má-li Metodika doporučujícího charakteru být pouze vodítkem pro určení výše spravedlivé a plné kompenzace vzniklé újmy podle zásad slušnosti (§ 2958 o. z.), je úkolem soudu, aby dále „pracoval“ s částkou vypočtenou soudním znalcem, případně ji modifikoval, tj. v případě stěžovatelky zvýšil, jak doporučil i znalec. Namísto toho odvolací soud označil připomínku znalce o absenci příslušných položek v Metodice pro adekvátní vyčíslení ztížení společenského uplatnění stěžovatelky za příliš obecnou, nejednoznačnou a rezignoval na objasnění otázky, které z trvalých následků na zdraví stěžovatelky Metodika podle znalce nereflektuje.

9. Obecným soudům je dále vytýkáno nevypořádání námitek stěžovatelky v rozporu s nálezy sp. zn. IV. ÚS 774/18 ze dne 27. 2. 2019 (N 34/92 SbNU 348), sp. zn. IV. ÚS 2352/19 ze dne 3. 3. 2020 (N 40/99 SbNU 33) a dalšími. Kromě dosud uvedeného stěžovatelka považuje za nedostatečně zohledněné kritérium formy a intenzity zavinění nemocnice na vzniku stěžovatelčiny újmy na zdraví [nález sp. zn. III. ÚS 350/03 ze dne 29. 9. 2005 (N 186/38 SbNU 499)]; výsledek sporu nesouzní se závěrem nalézacího soudu, že újma nebyla způsobena *hrubou* nedbalostí operátora. Bez významu podle ní nezůstává ani následný postoj nemocnice, která se stěžovatelce dosud neomluvila ani neprojevila nad nastalou událostí lítost.

10. Poslední okruh námitek stěžovatelky se týká vad dokazování. Úvahy obecných soudů o dřívější zdravotní kondici stěžovatelky jsou podle ní důkazně nepodložené, spekulativní, případně jde o zakázaná souhrnná zjištění, neboť z napadených rozhodnutí neplyne, o jaké konkrétní důkazy obecné soudy svůj skutkový závěr opírají.

11. V souladu s § 42 odst. 4 zákona o Ústavním soudu byli účastníci a vedlejší účastnice řízení vyzváni k vyjádření k ústavní stížnosti. Obecné soudy především odkázaly na odůvodnění napadených rozhodnutí; vedlejší účastnice b) Ústavnímu soudu sdělila, že v řízení nebude uplatňovat svá práva.

12. Nemocnice zaslala obsáhlé vyjádření, v němž vyzdvihla smysl Metodiky, kterým je (mj.) „*eliminovat subjektivismus a libovůli a přispět ke sjednocení soudní praxe a naplnění požadavku, aby v obdobných případech bylo poskytnuto srovnatelné odškodnění*“, což podle nemocnice označuje za vhodné i Ústavní soud [srov. nález sp. zn. IV. ÚS 3122/15 ze dne 2. 2. 2016 (N 23/80 SbNU 275)]. Oproti úpravě účinné do 31. 12. 2013 umožňuje Metodika přihlídnout k individuálním odlišnostem každého jednotlivého případu a zohledňuje poškození z pohledu všech myslitelných stránek lidského života. Navyšovat základní procentní ohodnocení podle Metodiky je podle nemocnice možné v zájmu principu předvídatelnosti soudního rozhodování (§ 13 o. z.) jen ve výjimečných případech; připojila dále několik příkladů rozhodovací praxe, které podle jejího přesvědčení napadená rozhodnutí korespondují.

V. Upuštění od ústního jednání

13. Ústní jednání Ústavní soud nekonal, neboť od něj nebylo možné očekávat další objasnění věci (§ 44 zákona o Ústavním soudu) – vše potřebné pro posouzení Ústavního soudu jsou zřejmé z písemných podání účastníků a připojeného spisu nalézacího soudu sp. zn. 29 C 247/2016.

VI. Hodnocení Ústavního soudu

14. Ústavní soud po seznámení se zaslanými podáními a spisem nalézacího soudu dospěl k závěru, že je ústavní stížnost důvodná; zjistil totiž závažný exces v rovině dokazování, spočívající především v tom, že existence překážky lepší budoucnosti, její míry a z toho vyplývající míry ztížení společenského uplatnění, je otázkou právní, jejíž vyřešení je výlučně odpovědností soudce, a nelze ji fakticky přenášet na znalce.

15. Další exces lze spatřovat v rovině hmotněprávní – konkrétně ve způsobu, jakým obecné soudy postupovaly při výkladu a aplikaci § 2958 o. z. za použití předmětné Metodiky, což se následně promítá opět do roviny procesní: soudy totiž odůvodnily svá rozhodnutí postupem, který ve skutečnosti nezvolily, v důsledku čehož napadená rozhodnutí nenaplnují požadavky náležitého odůvodnění, které je vnitřně rozporné a nelogické [srov. např. nálezy sp. zn. III. ÚS 271/96 (N 24/7 SbNU 153) ze dne 6. 3. 1997, sp. zn. III. ÚS 521/05 (N 70/40 SbNU 691) ze dne 23. 3. 2006 nebo sp. zn. III. ÚS 151/06 (N 132/42 SbNU 57) ze dne 12. 7. 2006].

16. Právě uvedené vedlo k porušení čl. 36 odst. 1 Listiny (s ohledem na povahu nároku stěžovatelky ve spojení s čl. 7 odst. 1 Listiny – viz dále).

17. Aby mohl Ústavní soud své úvahy srozumitelně vysvětlit, nejprve připomene ústavněprávní podstatu práva na náhradu nemajetkové újmy [VI.a)], dále se bude zabývat smyslem a obsahem § 2958 občanského zákoníku [VI.b)] i metodické pomůcky, kterou soudní praxe využívá [VI.c)], jakož i způsobem, jakým tak soudní praxe činí [VI.d)].

Po shrnutí představených východisek [VI.e)] následně Ústavní soud vyloží, jak je aplikoval na projednávaný případ [VI.f)].

VI. a) Podstata práva na náhradu nemajetkové újmy

18. Stěžovatelkou uplatněný nárok spadá svým charakterem do sféry ochrany článku 7 odst. 1 Listiny, podle něhož je zaručena nedotknutelnost osoby a jejího soukromí. Jak plyne z judikatury Ústavního soudu, garance nedotknutelnosti osoby spočívá v ochraně tělesné a duševní integrity člověka; její základní součástí je i zdraví jednotlivce [srov. nálezy sp. zn. II. ÚS 2379/08 (N 157/54 SbNU 33) ze dne 9. 7. 2009, body 10–11; sp. zn. III. ÚS 2253/13 (N 3/72 SbNU 41) ze dne 9. 1. 2014, body 15–16; či sp. zn. I. ÚS 2930/13 (N 205/75 SbNU 297) ze dne 11. 11. 2014, bod 26]. Zásahem do tělesné a duševní integrity chráněné článkem 7 odst. 1 Listiny je nejen „způsobení zranění, způsobení či zhoršení choroby, a to i choroby, resp. poruchy psychické, ale i pouhé způsobení bolesti“ (znovu nálezy sp. zn. II. ÚS 2379/08, bod 11). Dojde-li v důsledku zásahu do sféry, v níž je podle článku 7 odst. 1 Listiny jednotlivci zaručena nedotknutelnost osoby a soukromí, ke vzniku újmy, promítá se ochrana zmíněného základního práva do nároků na náhradu této újmy. Ústavní soud vyložil v bodě 35 nálezu sp. zn. III. ÚS 2253/13, že „[v] náhradě jakékoli újmy, a to i újmy na zdraví, je zapotřebí vidět i jakési pokračování práv. Skrze uplatnění nároku na náhradu újmy pokračuje subjektivní právo (na zdraví) nebo právní statek či hodnota (zdraví), z jehož porušení škoda vzešla“.

19. Z právě uvedeného vyplývá, že námitky stěžovatelky spočívající v tvrzeném porušení procesních základních práv (čl. 36 odst. 1 Listiny) mají odraz i ve zmíněném substantivním základním právu zaručeném článkem 7 odst. 1 Listiny; ústavní stížnost tedy není „samoúčelná“ (ve smyslu tvrzení procesních vad bez možného ústavněprávního dopadu, který by se potenciálně promítl ve výsledku řízení).

VI. b) Ideová východiska aplikace § 2958 občanského zákoníku

20. Kromě stěžovatelkou odkazovaných rozhodnutí se Ústavní soud zabýval problematikou adekvátního (ve smyslu ústavně konformního) odčinění nemajetkové (imateriální) újmy také v nálezech sp. zn. IV. ÚS 2578/19 ze dne 31. 3. 2020 (N 57/99 SbNU 165) a sp. zn. IV. ÚS 2706/19 ze dne 21. 4. 2020 (N 72/99 SbNU 392), které se bezprostředně dotýkají práce soudů s judikaturou stanovenými kritérii pro určení základní částky odčinění vzniklé újmy, byť z hlediska jiného odpovědnostního titulu (srov. § 2959 nyní účinného občanského zákoníku a jeho „pilotní“ výklad v rozsudku Nejvyššího soudu č. j. 25 Cdo 894/2018-239 ze dne 19. 9. 2018). Obecná východiska, jak je třeba s judikatorními kritérii či metodickou pomůckou nezávazného charakteru zacházet, jsou přenositelná i do nyní projednávané věci, neboť úprava všech nároků na náhradu nemajetkové újmy v nyní účinném občanském zákoníku vychází ze stejného filozofického a hodnotového základu, vyzdvihujícího lidskou důstojnost, respekt k individuální osobnosti každého člověka, a v souvislosti s tím opouštějícího paušálně („tabulkově“) stanovené částky a mechanickou aplikaci rigidních výpočtů podle předem daných sazebníků a vzorců.

21. Aby byla rozhodovací praxe obecných soudů předvídatelná, účastníkům srozumitelná a důvěru v justici vzbuzující, je nezbytné při rozhodování vycházet z určitých jednotlivých kritérií, která je však třeba podle konkrétních okolností daného případu dále přizpůsobovat. Ústavní soud v nálezu sp. zn. IV. ÚS 2578/19 (bod 25) uzavřel,

že „pracují-li obecné soudy s "metodikou" Nejvyššího soudu (jdoucí do jisté míry proti záměru zákonodárce vyjádřeném v novém občanském zákoníku) jako s pouhým základem pro výpočet odčinění imateriální újmy – vodítkem, od kterého se "odrazí" – a zvažují-li pečlivě, zda konkrétní případ neodůvodňuje odchylku od základu (ať již směrem nahoru, nebo i dolů, neboť obojí je možné), přičemž svá rozhodnutí řádně odůvodní – srozumitelně vyloží, jak se vymezená kritéria promítají do kontextu souzené věci – pak dostojí ústavněprávním požadavkům na spravedlivé rozhodnutí ve věci a neposkytují Ústavnímu soudu důvod k zásahu do jejich nezávislé rozhodovací činnosti.“ Jinými slovy, neopisují-li obecné soudy do výroku a odůvodnění o výši odčinění újmy na zdraví mechanicky tabulkové výpočty (zejména znalců) bez dalšího, rozhodují v duchu zákona a ústavně konformním způsobem.

VI. c) Okolnosti vzniku a obsah Metodiky k náhradě za bolest a ztížení společenského uplatnění (podle § 2958 občanského zákoníku)

22. Do 31. 12. 2013 byl v našem právním řádu (oproti stavu současnému) upraven hodnotově zcela odlišný systém odškodňování újmy na zdraví. Posouzení míry bolestí a ztížení společenského uplatnění bylo založeno na bodovém ohodnocení stanoveném vyhláškou Ministerstva zdravotnictví č. 440/2001 Sb., o odškodnění bolesti a ztížení společenského uplatnění, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „vyhláška č. 440/2001 Sb.“). Zákonné zmocnění § 444 odst. 2 občanského zákoníku z roku 1964 doslova uvádělo: „*Ministerstvo zdravotnictví stanoví v dohodě s Ministerstvem práce a sociálních věcí vyhláškou výši, do které lze poskytnout náhradu za bolest a za ztížení společenského uplatnění, a určování výše náhrady v jednotlivých případech.*“

23. Zmíněné ustanovení bylo z hlediska ústavní konformity i předmětem přezkumu Ústavního soudu, který je samotné, zejména pro jeho zmocňovací charakter, závadným neshledal; soudci podle závěru tehdejšího pléna nemá chybět odvaha podzákonný předpis (vyhlášku č. 440/2001 Sb.) v souladu s čl. 95 odst. 1 Ústavy neaplikovat, shledá-li jej nesouladným se zákonem, či dokonce s ústavním pořádkem [viz nález sp. zn. Pl. ÚS 50/05 ze dne 16. 10. 2007 (N 161/47 SbNU 133; 2/2008 Sb.) a odkazované usnesení sp. zn. I. ÚS 419/06 ze dne 20. 12. 2006 nebo stěžovatelkou zmiňovaný nález sp. zn. III. ÚS 350/03]. Zákonodárce se přesto rozhodl s účinností od 1. 1. 2014 uvedenou koncepci opustit, mimo jiné proto, že zásahem exekutivy (výše uvedenou vyhláškou) do nezávislé rozhodovací činnosti soudců byl programově narušován princip dělby moci.

24. Nyní účinný § 2958 o. z. zní: „*Při ublížení na zdraví odčiní škůdce újmu poškozeného peněžitou náhradou, vyvažující plně vytrpěné bolesti a další nemajetkové újmy; vznikla-li poškozením zdraví překážka lepší budoucnosti poškozeného, nahradí mu škůdce i ztížení společenského uplatnění. Nelze-li výši náhrady takto určit, stanoví se podle zásad slušnosti.*“ Po jeho přijetí vznikla spoluprací soukromého subjektu, některých soudců a Ministerstva spravedlnosti v obavě z roztržičnosti soudní praxe při opuštění dosavadního systému dále komentovaná „výkladová pomůcka“ v podobě Metodiky.

25. Metodika má sloužit předvídatelnosti rozhodovací praxe (a především jako vodítko pro možnost mimosoudního vyrovnání) v případech, kdy se poškození domáhají odčinění nemajetkové újmy na zdraví podle § 2958 občanského zákoníku, tj. peněžité náhrady za vytrpěné bolesti a případně i ztížení společenského uplatnění, vznikla-li poškozením zdraví i překážka lepší budoucnosti. Sestává ze čtyř částí: A. Preambule, B. Přehled bolestí, C. Aktivity a participace a D. Technická část.

26. Z preambule Metodiky, naposledy aktualizované v roce 2019, tedy před více než třemi lety – v „době před pandemií a předválečné“ – plynou důležitá ideová východiska, na nichž tato výkladová pomůcka principiálně stojí a která jsou z ústavněprávního hlediska zásadní. Především se v čl. IV uvádí, že „nemůže mít závazný charakter v tom smyslu, že by byla právním předpisem, neboť zákon s ničím takovým nepočítá ...“. Tvůrci Metodiky tak měli v úmyslu naplnit vůli zákonodárce, opouštějící dřívější bodovací systém – viz důvodová zpráva k § 2958 o. z., z níž se podává: „Odpovědnost za spravedlivé rozhodnutí v konkrétním případě nemůže ze soudce nikdo sejmout a snaha o nivelizaci soukromého života v jeho rozmanitostech nevyvolá nic jiného než rigor nesrovnávající se s povahou jednotlivých případů.“ Sama Metodika podle své preambule (viz první odstavec čl. II) počítá s kreativním soudcem; jejím smyslem je sjednocení soudní praxe, zajištění zásady předvídatelnosti soudního rozhodování a zejména předcházení sporů. Právě v preventivním charakteru – v duchu hesla „normální je nesoudit se“, které by obzvláště mělo platit ve velmi citlivých sporech o odčinění újmy na zdraví – lze spatřovat pozitivní přínos Metodiky.

27. Pro přehlednost (bez návaznosti na souzenou věc) zmiňuje Ústavní soud první z aplikačních částí Metodiky – B. Bolesti, která přiznaně vychází z dosavadních zkušeností s aplikací Přílohy 1 zrušené vyhlášky č. 440/2001 Sb., s níž se chtěl zákonodárce s účinností od 1. 1. 2014 „definitivně rozloučit“. Podle aktuálního znění části B. Metodiky je hodnota jednoho bodu odvozována od jednoho procenta hrubé měsíční nominální mzdy na přepočtené počty zaměstnanců v národním hospodářství za kalendářní rok předcházející roku, v němž vznikl nárok/vznikla bolest. Kupříkladu v roce 2021 činila průměrná mzda 37 839 Kč, tj. hodnota jednoho bodu u bolesti vzniklé v roce 2022 činí 378,39 Kč. V souladu s preambulí se pak lékařem provedené bodové ohodnocení doporučuje procentuálně navýšit v případě nastalých komplikací podle tam uvedených stupňů.

28. V části C. Metodiky, která je pro souzenou věc stěžejní a která je nazvána *Aktivity a participace*, byl vytvořen zcela nový systém výkladové pomůcky pro stanovení újmy vzniklé překážkou lepší budoucnosti, mající negativní dopad do společenského uplatnění poškozeného. Nové pojetí založené na určení rozsahu omezení (vyřazení) pomocí procentního vyjádření podle jeho tvůrců odstraňuje výkladové potíže a současně požadovaným způsobem odráží jednak výchozí situaci průměrného (obvyklého) poškozeného, jednak umožňuje přihlídnout k individuálním odlišnostem každého jednotlivého případu. K posouzení hodnocených potíží využívá Metodika Mezinárodní klasifikaci funkčních schopností, disability a zdraví, vypracovanou Světovou zdravotnickou organizací (v češtině dostupná například na <https://www.uzis.cz/res/f/008317/mkf-cz-002.pdf>), konkrétně její třetí část nazvanou právě *Aktivity a participace*. Předností zvolené systematiky je podle preambule propracovaná struktura a důraz na určení stupně omezení funkčních schopností postiženého s přihlídnutím k jeho osobním poměrům tak, aby bylo zohledněno zhoršení oproti předchozímu stavu; jako podrobná a promyšlená umožňuje vykreslit plastický obraz nejen funkčních tělesných postižení, ale i jejich praktický dopad do všech sfér života poškozeného kódovaných v devíti kapitolách.

29. Stupeň závažnosti trvalého zdravotního postižení je pojat jako procentní vyjádření ztráty životních příležitostí (lepší budoucnosti) ve škále 0–100 % pro jednotlivé položky (domény) v devíti oblastech společenského zapojení. Tím je myšleno, že 100 % odpovídá

teoretickému případu poškozeného plně vyřazeného ze všech sfér lidského života (tj. plná ztráta kognitivních a pohybových funkcí, spojená s plnou ztrátou sebeobsluhy a jakéhokoliv zapojení do společenských aktivit), a všechny mírnější formy postižení jsou odstupňovány směrem dolů. Pro lepší představu závažnosti omezení poškozeného obsahuje preambule i orientační škálu procentních stupňů, doprovázenou slovním popisem intenzity přetrvávajících potíží. Uvádí se zde, že:

- „[k]valifikátory se použijí ve stupni omezení podle škály stupňů od 0 do 4:*
- 0 – žádná obtíž (nepřítomná, zanedbatelná) – 0–4 %*
 - osoba nemá a nepociťuje žádný problém*
 - 1 – lehká obtíž (mírná, nízká) – 5–24 %*
 - problém je přítomen méně než 25 % času s intenzitou, kterou může osoba tolerovat (je dobře snesitelný), a který se stal zřídka během posledních 30 dní*
 - 2 – středně těžká obtíž (zřetelná, větší) – 25–49 %*
 - problém je přítomen méně než 50 % času s intenzitou, která zasahuje do každodenního života (je zřetelný), a který se děje občas během posledních 30 dní*
 - 3 – těžká obtíž (vysoká, extrémní) – 50–95 %*
 - problém je přítomen více než 50 % času s intenzitou, která částečně rozvrací každodenní život osoby (značně velký), a který se děje často během posledních 30 dní*
 - 4 – úplná obtíž (úplná) – 96–100 %.*
 - problém je přítomen více než 95 % času s intenzitou, která zcela rozvrací každodenní život osoby (obtíže jsou nesnesitelné nebo je funkce nemožná), a který se děje každý den během posledních 30 dní.“*

30. Metodika současně stanoví, že výchozí stav 100% postižení poškozeného odpovídá částce odpovídající 400násobku průměrné hrubé měsíční nominální mzdy na přepočtené počty zaměstnanců v národním hospodářství za kalendářní rok předcházející roku, v němž se ustálil zdravotní stav poškozeného, tj. od okamžiku, kdy je možno vyčíslit náhradu. Procentní podíl z výchozí rámcové částky (odpovídající zjištěnému stupni omezení poškozeného) má představovat základní ohodnocení nemateriální újmy při trvalých zdravotních následcích a být proporcionálním vyjádřením ztráty průměrného potenciálu pro určitý typ postižení. Individuální přístup ke zvláštěm každého jedinečného případu současně předpokládá, že zjištěná částka základního ohodnocení může být modifikována výjimečnými okolnostmi na straně poškozeného, ale i škůdce (v řádu desítek procent, maximálně dvojnásobku).

31. Za (pravidelně se vyskytující) významnou modifikační okolnost nezahrnutou do popsané klasifikace označuje Metodika věk poškozeného, k němuž v preambuli uvádí: *„Vzhledem k tomu, že vrcholu sil i intenzity společenského zapojení se obvykle dosahuje ve věku od 45 do 55 let, je namísto základní částku stanovenou shora popsaným postupem zvýšit přibližně o 10 %, utrpěl-li poškozený zranění ve věku 35–44 let, o 20 % ve věku 25–34 let a o 30–35 % ve věku 0–24 let. Oproti tomu lze základní částku snížit přibližně o 10 % ve věku 55–69 let a o 20 % od 70 let výše.“* Dále Metodika pracuje s okolností výjimečného, nebo naopak podprůměrného zapojení poškozeného do společenských aktivit před újmou na zdraví s doporučením možného navýšení až o 30 %, případně snížení až o 20 %. Současně je dále uvedeno, že míra prožívání nastalé situace na věku závislá není, zatímco mladý člověk se musí s novým hendikepem vyrovnávat po delší dobu, má na druhé straně více sil a adaptability; stejně tak nelze usuzovat, že trauma, stres

a frustrace jsou *a priori* větší u člověka čínorodého než u toho, který vedl pohodlný, řádní (z pohledu jiného méně kvalitní) život.

32. Část C. Metodiky obsahuje zmíněných devět kapitol, jejichž ambicí je obsáhnout všechny životní oblasti. Míra zásahu nového postižení do života poškozeného se v jednotlivých oblastech – zjednodušeně řečeno – kóduje *kvalifikátorem výkonu* (popis, co a jak člověk dělá ve svém běžném prostředí) a *kvalifikátorem kapacity* (popis schopnosti člověka provést konkrétní úkol nebo aktivitu). Jednotlivými oblastmi (kapitolami), které se dále člení do nejrůznějších „domén“ (podpoložek), jsou: 1. Učení se a aplikace znalostí, s dále rozpracovanými podkapitolami 1.1. Účelné smyslové zkušenosti, 1.2. Základní učení, 1.3. Aplikace znalostí; 2. Všeobecné úkoly a požadavky; 3. Komunikace, s podkapitolami 3.1. Komunikace – přijímání, vnímání, 3.2. Komunikace – vytváření, 3.3. Konverzace a používání komunikačních pomůcek a technik; 4. Pohyblivost, s podkapitolami 4.1. Měnění a udržování pozice těla, 4.2. Nošení předmětů, pohybování a zacházení s nimi, 4.3. Chůze a pohyb, 4.4. Pohyb pomocí dopravy; 5. Péče o sebe; 6. Život v domácnosti, s podkapitolami 6.1. Získávání nezbytných životních potřeb, 6.2. Úkony v domácnosti, 6.3. Péče o domácnost a pomoc druhým; 7. Mezilidská jednání a vztahy, s podkapitolami 7.1. Základní mezilidské vztahy, 7.2. Zvláštní mezilidské vztahy; 8. Hlavní oblasti života, jako jsou 8.1. Výchova, 8.2. Práce a zaměstnání, nebo 8.3. Ekonomická činnost; a konečně 9. Život komunitní, sociální a občanský.

33. Už jen z názvu kapitol a podkapitol uvedených v předchozím odstavci vyplývá jejich „neodborný skutkový charakter“ – vždyť co je odborného na zjištění, jak je poškozený schopen učít se, komunikovat, pečovat o sebe, žít v domácnosti apod. (viz též b. 39 níže).

34. Poslední Technická část D. Metodiky pak poskytuje „návod k použití“ dosud představovaných kritérií. Obsahuje tabulku nazvanou Přehled domén (životních oblastí zpracovaných v části C. Metodiky pro určení míry ztížení společenského uplatnění), k jejímuž vyplnění je podle této části příslušný soudní znalec z oboru zdravotnictví, odvětví „Hodnocení míry bolesti a funkčních schopností při újmách na zdraví“ podle zákona č. 254/2019 Sb., o znalcích, znaleckých kancelářích a znaleckých ústavech, a jej prováděcí vyhlášky Ministerstva spravedlnosti č. 505/2020 Sb., kterou se stanoví seznam znaleckých odvětví jednotlivých znaleckých oborů, jiná osvědčení o odborné způsobilosti, osvědčení vydaná profesními komorami a specializační studia pro obory a odvětví. Odbornost v uvedeném znaleckém odvětví získá lékař klinického oboru, který současně absolvuje speciální kurz zaměřený na aplikaci Metodiky. Kurzy pořádá Společnost medicínského práva, z. s., která přípravu a tvorbu Metodiky zaštiťovala (nezaměňovat se zavedenou Společností medicínského práva při České lékařské společnosti Jana Evangelisty Purkyně, z. s., která se od Metodiky a požadavků, jaké klade na soudní znalce klinických lékařských oborů, distancovala – srov. Zpráva o šetření ve věci Metodiky k náhradě nemajetkové újmy na zdraví podle § 2958 občanského zákoníku sp. zn. 6709/2019/VOP, č. j.: KVOP-5051/2021 ze dne 22. 2. 2021, s. 18; dostupná na <https://www.ochrance.cz/uploads-import/ESO/6709-2019-VOP-DK-18-1.pdf>).

35. Výsledkem znalcovy zkoumání má být procentuální ohodnocení omezení, s nimiž se poškozený v životě po nastalé zdravotní újmě potýká (0 % = žádné omezení, 100 % = fatální vyřazení ze života). Metodika počítá s tím, že se výše odčinění odvíjí od průměrné měsíční nominální mzdy (druhý odstavec čl. X preambule), „*aby výše této částky nemusela být opakovaně revidována a refletovala vývoj hladiny cen.*“ Jak je uvedeno v

závěru části D. Metodiky, v roce 2014, kdy byla Metodika vypracována, činila výchozí částka (odpovídající 100% poškození zdraví) 10 051 200 Kč, zatímco k loňskému roku (tj. ustálení zdravotního stavu poškozeného v roce 2022, odvíjející se od průměrné mzdy z roku 2021) jde o 15 135 600 Kč, tedy částku o více než 5 mil. Kč vyšší (nárůst o 50 %).

VI. d) Pohled Ústavního soudu na aplikaci § 2958 občanského zákoníku v soudní praxi

36. Od účinnosti „nového“ občanského zákoníku uplynulo osm let, uchopení Metodiky soudní praxí již lze v určité míře reflektovat, a lze proto přes proklamované ideje Metodiky (vtělené do její preambule) konstatovat, že se praxe proti jasnému záměru zákonodárce zjednodušujícím způsobem hodnotově vrátila k východiskům úpravy účinné do 31. 12. 2013. Nepřípustný trend přenášení odpovědnosti za rozhodnutí ze soudu na znalce se paradoxně projevuje ještě intenzivněji. Pokračující vývoj nejenže nenaplnuje záměr zákonodárce nastolit ideově novou praxi, nýbrž je v lecčems rigidnější, než tomu bylo před účinností „nového“ občanského zákoníku, opírají-li se dnes soudci v řadě případů (při absenci exekutivního podzákoného předpisu jako za účinnosti vyhlášky č. 440/2001 Sb.) především o skutkově-právní závěry znalců, fakticky (za soudce) aplikujících „výkladovou pomůcku“, nezaštitěnou oficiálně žádnou státní institucí.

37. Ústavní soud přitom ve své praxi dlouhodobě poukazuje na nepřipustný způsob využívání znaleckého zkoumání v rámci dokazování. První problém vzniká často již na vstupu při samotném zadávání „odborných“ otázek, jež má znalec zodpovědět. Je totiž třeba pečlivě rozlišit, kde končí otázka skutková a nadto ještě odborná (k neodborným skutkovým zjištěním slouží jiné důkazní prostředky) a kde začíná právní hodnocení [srov. usnesení sp. zn. IV. ÚS 3470/15 (U 11/82 SbNU 799)]. Ani správné zadání znaleckého posudku směřující výlučně k vyřešení odborné skutkové otázky však nezbavuje soudce povinnosti hodnotit provedený důkaz podle klíčové zásady volného hodnocení (§ 132 o. s. ř.) jako každý jiný – viz k tomu z řady dalších například nálezy sp. zn. I. ÚS 4457/12 ze dne 24. 7. 2013 (N 132/70 SbNU 221): „*Znalecký posudek je nutno hodnotit stejně pečlivě jako každý jiný důkaz; ani on a priori nepožívá větší důkazní síly, a musí být podrobován všestranné prověrce nejen právní korektnosti, ale i věcné správnosti. Hodnotit je třeba celý proces utváření znaleckého důkazu, včetně přípravy znaleckého zkoumání, opatřování podkladů pro znalce, průběhu znaleckého zkoumání, věrohodnosti teoretických východisek, jimiž znalec odůvodňuje své závěry, spolehlivosti metod použitých znalcem a způsobu vyvozování jeho závěrů.*“ Podobně lze ještě zmínit ze staršího, leč stále aktuálního nálezu sp. zn. II. ÚS 2630/07 ze dne 13. 12. 2007 (N 224/47 SbNU 941): „*Soudy musí pracovat se snahou o individuální přístup ke každému jednotlivému případu, a nikoliv naprosto nekriticky přejímat závěry znaleckých posudků, v nichž jsou mnohdy formulovány odpovědi na dotazy soudů, které překračují meze odborného posouzení a zasahují přímo do rozhodování soudů tím, že dávají přímý návod, jak má soud ve věci rozhodnout. Soudní rozhodnutí pak musí být rozhodnutím nezávislého soudu, a nikoliv soudního znalce.*“

38. Na týchž východiscích stojí i judikatura Nejvyššího soudu. Konkrétně v kontextu aplikace § 2958 o. z. Nejvyšší soud výslovně uvádí (usnesení č. j. 8 Tdo 190/2017-53 ze dne 20. 9. 2017): „*Znalci z oboru zdravotnictví, odvětví stanovení nemateriální újmy na zdraví, nepřisluší, aby na základě Metodiky Nejvyššího soudu k náhradě nemajetkové újmy na zdraví (bolest a ztížení společenského uplatnění podle § 2958 o. z.) sám stanovil a určil částku náhrady za ztížení společenského uplatnění, neboť je to soud, kdo stanoví její výši podle předem daných kritérií. Účelem*

znaleckého posudku je vytvořit pro soud dostatečně podrobný, strukturovaný a pochopitelný skutkový podklad, obsahující odborný lékařský závěr o míře vyřazení poškozeného ze životních činností definovaných v Metodice tak, aby soud mohl učinit právní závěr o výši náhrady za nemajetkovou újmu.“

39. Vztaheno k souzené problematice lze ohledně znaleckého zkoumání a odpovědnosti soudce za rozhodnutí ve věci – které jej nikdo nemůže zbavit – uzavřít, že soudní znalec z oboru zdravotnictví může soudci pomoci ohodnotit zejména kategorii vytrpěných bolestí. V kategorii ztížení společenského uplatnění však převážně nejde o odborná skutková zjištění (namátkou zda se pacient dorozumí řečí, zda je schopen pečovat o domácnost, zda je schopen práce a udržování mezilidských vztahů – viz b. 33 výše). Zjištění, jak je poškozený v každodenním životě omezen – v oblasti pracovní, kulturní, sportovní, společenské, sexuální, psychické, každodenního života – není „odborné“ a není třeba je dokazovat znalecky, postačí využít další (mimo jiné méně nákladné a časově náročné) důkazní prostředky (typicky výslechy svědků, listinné důkazy apod.).

40. Na podkladě učiněných zjištění se pak výlučně soudce (nikoliv znalec) musí zabývat (již právní) otázkou, do jaké míry je naplněna hypotéza § 2958 o. z., tj. v jaké míře u poškozeného nastala překážka lepší budoucnosti. Pro eliminaci rizika arbitrárního a nepředvídatelného rozhodování se může obecný soud přidržet poměrně jednoduchého metodického pravidla – míře omezení života poškozeného (překážce jeho lepší budoucnosti) přiřadí určitou procentní hodnotu porovnáním jednak se stavem 100% poškozeného pacienta (nejhůře představitelné poškození zdraví), jednak se stavem konkrétně zkoumaného pacienta před poškozením jeho zdraví. Shodne-li se soudní praxe, že 100% poškození zdraví odpovídá částce čtyřsetnásobku průměrné mzdy, jak proklamuje Metodika (v roce 2022 šlo o částku 15 135 600 Kč), vyjde soudu podle procentního ohodnocení překážky lepší budoucnosti konkrétního žalobce výchozí částka (zpravidla jako minimální možná), s níž může dále pracovat tak, aby podle svého nejlepšího vědomí i svědomí naplnil zákonodárcem požadované zásady slušnosti (§ 2958 o. z.) a měl své rozhodnutí oč opřít.

41. V této souvislosti je třeba při využití argumentu komparace s obdobnými případy důsledně zohledňovat i dobu vydání srovnávaného rozhodnutí oproti právě souzené věci. Výchozí rámcová částka, s níž Metodika pracuje a která je o více než 5 mil. Kč vyšší než v roce 2014, kdy vznikala (tj. 50% nárůst za 8 let), je legitimně navázána na (obzvlášť v poslední době více než dynamický) vývoj ekonomické situace. S ohledem na něj je proto nevhodné srovnání s dřívější (například pět let starou) rozhodovací praxí týkající se výše přiznaného odčinění újmy na zdraví. Přesvědčivějším a odpovídajícím srovnávacím kritériem, s nímž může soudní praxe v zájmu jednotné judikatury pracovat, je procentní určení míry ztížení společenského uplatnění, do něhož se pak jednoduchou matematickou úvahou dosadí aktuální ukazatel cenové hladiny. Také v Metodice obsažený vývoj je důkazem toho, že není legitimně možné obhajovat přiznanou výši zadostiučinění v roce 2022 odkazem na srovnatelný případ souzený v roce 2015 [natož v roce 2010, jak naznačuje nemocnice], aniž by byl současně zohledněn vývoj vhodných ekonomických ukazatelů (např. průměrné mzdy).

42. Z ústavněprávního hlediska nepřipustným měřítkem je věk pacienta, s nímž Metodika nakládá rozporuplně, uvádí-li na jedné straně, jak může být znalecky stanovený procentní základ podle věku zvýšen/snížen, aby o odstavce níže dodala, že nelze říci, že by mladý člověk trpěl více apod. (viz výše bod 31). Výjimečně si lze představit situace, v nichž věk

pacienta může pro úvahu soudce (a nikoho jiného) ohledně přiměřené výše zadostiučinění hrát roli. Není však souladné s právem na rovné zacházení (čl. 3 odst. 1 Listiny) a s ochranou lidské důstojnosti, aby se stalo z věku jako neovlivnitelné osobní charakteristiky jedince [srov. vedle zmíněného článku Listiny také čl. 21 Listiny základních práv Evropské unie či nálezy sp. zn. Pl. ÚS 18/15 ze dne 28. 6. 2016 (N 121/81 SbNU 889; 271/2016 Sb.), bod 108] pravidelně a automaticky aplikované kritérium.

43. Vzhledem k době, která již od účinnosti nového občanského zákoníku uplynula, a problematickému charakteru Metodiky odklánějícímu se od „podpurnosti“ a obecné nezávaznosti této pomůcky se nabízí otázka, nenastal-li čas, aby Nejvyšší soud využil své pravomoci sjednotitele judikatury obecných soudů a vydal k problematice výkladu § 2958 o. z. závazné stanovisko vycházející z pečlivé analýzy rozhodovací činnosti obecných soudů, jak předpokládá zákon č. 6/2002 Sb., o soudech, soudcích, přísedících a státní správě soudů a o změně některých dalších zákonů (zákon o soudech a soudcích), ve znění pozdějších předpisů, v ustanovení § 14 odst. 3.

VI. e) Shrnutí obecných východisek

44. Ústavní soud shrnuje na tomto místě, že ústavně konformní výklad § 2958 o. z. vyžaduje, aby byla výše náhrady nemajetkové újmy na zdraví přiznávána primárně nikoli podle „nezávazných pomůcek“, nýbrž podle zákona a jeho smyslu („filosofie“), tedy především *podle zásad slušnosti*. Z vůle zákonodárce a základního státoprávního principu dělby moci pak plyne, že odpovědnost za spravedlivé rozhodnutí v konkrétních případech svěřuje zákon jedině soudcům (tedy nikoliv znalcům či komukoliv jinému).

45. Tvorba Metodiky byla v kontextu doby přijetí a účinnosti nového občanského zákoníku vedena dobrým úmyslem, její využití se však se záměrem zákonodárce do jisté míry minulo, je-li nyní odpovědnost za rozhodnutí svěřená moci soudní fakticky přenášena dokonce mimo státní moc. Metodika je nepochybně velmi užitečnou pomůckou při mimosoudních vyjednáváních; nedohodnou-li se však strany deliktního závazku smírně a podá-li poškozený žalobu, musí nastat jiný – zákonný – režim. Existence překážky lepší budoucnosti, její míry, jakož i obecně míry újmy na zdraví, je otázkou právní, jejíž řešení nelze (nikdy) přenášet na znalce. Oblasti života poškozeného, určené ke zkoumání podle části C Metodiky (viz bod 32 výše) vyžadují zjištění a úvahy soudcovské (nikoli znalecké). Znalec má odborně posoudit pouze to, kde a jak intenzivně jsou tělo a duše poškozeny (katalog defektů); vyřešení zbývajících otázek je na soudci.

46. Také v souvislosti s předchozí podle zákonodárce nevyhovující a opuštěnou úpravou platilo, že „[t]abulky stanoví pouze základní počet bodů; povinností soudu je, aby se při určení náhrady za ztížení společenského uplatnění zabýval předpoklady, které měl poškozený pro uplatnění v životě a ve společnosti a které jsou následkem úrazu omezeny nebo ztraceny a aby rozhodl o přiměřeném zvýšení náhrady. ... Zvýšení náhrady má být spíše pravidlem. ... Znalcem uvedený počet bodů je tedy jen základ pro stanovení počtu bodů soudem se zřetelem na konkrétní případ.“ (Bičovský, J., Holub, M. *Náhrada škody v občanském, obchodním, správním a pracovním právu*. Praha: Linde Praha a.s., 1995, s. 133–134.). Tím spíše musí uvedené východisko platit pro naplnění vizí zákonodárce, který přijal občanský zákoník č. 89/2012 Sb.

47. Soudce je podle čl. 95 odst. 1 Ústavy vázán zákonem. Zákon říká, že „vznikla-li poškozením zdraví překážka lepší budoucnosti poškozeného, nahradí mu škůdce i ztížení

společenského uplatnění. Nelze-li výši náhrady takto určit, stanoví se podle zásad slušnosti.“ Výklad pojmů překážka lepší budoucnosti a zásady slušnosti je výhradní odpovědností soudce. Aby bylo jeho rozhodnutí přezkoumatelné a srozumitelné – zejména účastníkům řízení, i těm nezastoupeným – je třeba, aby soudce do odůvodnění promítl jasné úvahy, které jej k rozhodnutí vedly. Je jeho povinností popsat rozhodná skutková zjištění (zejména kdy se ustálil zdravotní stav poškozeného a jaká mu z něj plynou oproti stavu původnímu omezení) a právní závěry z učiněných zjištění plynoucí, tj. jaký myšlenkový postup při své úvaze o přiměřené výši odčinění újmy konkrétního poškozeného použil. Jako „odrazový můstek“ může použít i Metodiku, nikoli však bezvýhradně. Soudce je při rozhodování vázán zákonem, nikoliv nezávaznou metodickou pomůckou – a zákon mu ukládá rozhodnout podle zásad slušnosti (§ 2958 o. z.) a výši kompenzace určit podle jeho úvahy (§ 136 o. s. ř.).

48. Jinými slovy, soudce pečlivě zváží, zda je sporná skutková otázka doopravdy odborná a zda potřebuje k jejímu vyřešení znalecký posudek, pečlivě zjistí skutkový stav a podepře své vlastní rozhodnutí o tom, jaká částka je k odčinění újmy poškozeného přiměřená, po komplexně provedeném dokazování a zhodnocení důkazů podle zásad uvedených v § 132 o. s. ř., tedy vlastní – účastníku srozumitelnou – úvahou, nikoli prostým odkazem na znalecký posudek (tedy v zásadě na velmi složitou technickou část Metodiky; obdobně k tomu srov. rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 25 Cdo 1361/2021 ze dne 15. 12. 2021). Vyjde-li přitom soudce z Metodiky (která není jediným myslitelným vodítkem – nemůže jím být již z povahy jejího nezávazného charakteru), měl by uvést v odůvodnění svého rozhodnutí, k jakému okamžiku poškozenému náhradu újmy přiznává, z jaké výchozí rámcové částky vychází, kolika procenty ohodnocuje následky poškození zdraví (v porovnání s fatálními 100 %) a jaké další okolnosti jej vedou k rozhodnutí o zvýšení/snížení/ponechání výchozí částky tak, aby byly naplněny zásady slušnosti, jak mu ukládá zákon v § 2958 o. z.

49. Soudy musí rovněž dodržovat princip předvídatelnosti soudního rozhodování, který požívá jako jeden ze základních principů materiálního právního státu ústavněprávní ochrany prostřednictvím samotného článku 1 odst. 1 Ústavy, ale i článku 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod. Aby mu obecné soudy dostály při rozhodování, jaká výše odčinění nemajetkové újmy v penězích je přiměřená, je třeba při srovnávání s jinou rozhodovací praxí vzít do úvahy nejen skutkovou obdobnost případu, nýbrž zasadit srovnávanou částku také do ekonomického kontextu doby jejího přiznání.

VI. f) Aplikace na projednávaný případ

50. Jak vyplývá z výroků tohoto rozhodnutí, Ústavní soud nepovažuje v projednávané věci shrnutá obecná východiska za respektovaná. Pro ústavněprávní přezkum případu stěžovatelky je klíčových několik momentů – v rovině skutkové (procesu dokazování) jde o nepřijatelné přenášení odpovědnosti za právní posouzení věci ze soudu na znalce, v rovině právního posouzení pak přezkoumatelnost rozhodnutí obecných soudů a dodržení principu předvídatelnosti soudního rozhodování (viz podrobněji body 21–26 nálezu sp. zn. IV. ÚS 1132/22 ze dne 15. 11. 2022); to vše v duchu čl. 36 odst. 1 Listiny, který zde byl z níže vyložených důvodů ve spojení s čl. 7 odst. 1 Listiny porušen.

51. Napadená rozhodnutí především neobsahují skutkový závěr o tom, kdy byl zdravotní stav stěžovatelky ustálen, k jakému okamžiku se tedy má určit překážka lepší budoucnosti a odčinit ztížení jejího společenského uplatnění. Pro právní posouzení (jaké odčinění

újmou na zdraví je přiměřené) jde přitom podle ustálené rozhodovací praxe (i Metodiky) o skutečnost zásadní. Tento údaj plyne pouze ze znaleckého posudku (čl. 260–265) a je bez bližšího odůvodnění stanoven ke dni 15. 8. 2018. Znalecký posudek je ovšem – jak shora osvětleno – důkazní prostředek jako každý jiný a je povinností soudu skutkově zjištění z něj učiněná porovnat s ostatními důkazy (§ 132 o. s. ř.) a promítnout do odůvodnění rozhodnutí (viz § 157 odst. 2 o. s. ř.).

52. Dále znalec uvedl, že ke dni zpracování jeho posudku byla stěžovatelka permanentně omezena v každodenním životě (v době posuzování byla invalidní ve II. stupni). Posudek obsahuje vyplněnou tabulku podle Metodiky, z níž plyne, že omezení života stěžovatelky znalec stanovil mírou 5,96 % (následky byly kódovány v oblasti Pohyblivosti 0,54 %, Péče o sebe 1,47 %, Život v domácnosti 1,42 %, Mezilidská jednání a vztahy 0,20 %, Hlavní oblasti života 0,95 % a Život komunitní, sociální, občanský 1,39 %). Tomuto procentnímu ohodnocení pro rok 2018 má odpovídat částka 703 803 Kč. K výsledku znalec v komentáři svého písemného posudku uvedl: *„Dlouhodobá ambulantní léčba digestivních potíží, poruchy střevní pasáže a depresivní ataky probíhají v období 2016–2018 a v současnosti jsou tyto následky permanentním omezením každodenního života poškozené. Tyto následky nelze přes jejich závažnost a charakter úplně adekvátně vyjádřit v příslušných doménách (absentují v ‚Metodice NS‘). V současném seznamu domén chybí položky zohledňující výše uvedené potíže, proto doporučuji navýšení odškodnění soudem.“* Při jednání znalec v řízení vyslechnut nebyl, což samo o sobě lze považovat v takto sporné a složité věci za závažnou procesní vadu hraničící s porušením zásady ústnosti a přímosti (čl. 38 odst. 2 Listiny).

53. Nalézací soud však (a ve shodě s ním i soudy odvolací a dovolací) uvedl, že se ztotožňuje se znalcem „vypočtenou“ částkou a jeho doporučení navýšit výchozí částku odmítl jako vágní a neurčité.

54. Ústavní soud opakovaně judikuje a výše uvádí, že určení přiměřené výše náhrady nemajetkové újmy je principiálně výlučnou odpovědností soudce. I kdyby tedy vnímal vypracovanou Metodiku a její požadavek znaleckého zkoumání jako ústavně konformní (na existující úskalí přitom upozorňoval již v nálezu sp. zn. IV. ÚS 3122/15, bod 24), je povinností soudce podrobit znalecké zkoumání svému kritickému hodnocení. V tomto případě znalci vyšla celková procentní hodnota omezení života poškozeného pacienta 5,96 %, tedy kategorie lehkých, mírných obtíží, charakterizovaných tak, že *„problém je přítomen méně než 25 % času s intenzitou, kterou může osoba tolerovat (je dobře snesitelný), a který se stal zřídka během posledních 30 dní“* (viz výše bod 29), a současně je podle znalce patrné, že je pacient *„permanentně omezen v každodenním životě“*. Na základě právě uvedeného je i laikovi, a bez dalšího doporučení znalce výslednou částku navýšit, zřejmé, že šestiprocentní ohodnocení potíží pacienta, který trpí zaživačnými obtížemi, je částečně vyřazen z pracovního procesu a nemůže zvedat těžká břemena (jak bylo u stěžovatelky objektivně zjištěno – viz bod 19 rozsudku nalézacího soudu) evidentně neodpovídá [viz např. i skutkově obdobný případ poranění a nutnosti rekonstrukce žlučových cest, které u tamní – byť mladší (v době ustálení zdravotního stavu ve věku 44 let) – poškozené dva znalci ohodnotili řádově 17% omezením společenského života; na tomto podkladě pak byla na náhradě ztížení společenského uplatnění poškozené k roku 2016 pravomocně přiznána částka 2 003 023 Kč – srov. rozsudek Okresního soudu v Trutnově č. j. 30 C 206/2017-330 ze dne 16. 12. 2021, ve spojení s rozsudkem Krajského soudu v Hradci Králové č. j. 19 Co 95/2022-379 ze dne 15. 9. 2022].

55. Právě na případu stěžovatelky je zřetelně demonstrováno, že použitá škála kritérií a váha, kterou jim Metodika přisuzuje, je z hlediska zásad slušnosti velmi problematická.

56. Není úkolem Ústavního soudu interpretovat podústavní právo a poskytovat jiná výkladová vodítka namísto Metodiky – to je doména obecné justice. Při vědomí naznačených úskalí, která Metodika z praktického hlediska skýtá, však trvá na požadavku, aby obecný soud, použije-li jako „výkladovou pomůcku“ Metodiku, následně ve svých úvahách promítl její nezávaznost, mezery i nedostatky a korigoval ji tak, aby dospěl ke spravedlivému výsledku konvenujícímu „zásadám slušnosti“. Účastníkovi (i nezastoupenému) musí být ze soudního rozhodnutí zřejmé, jaká jeho omezení považoval soud za zásadní, jakou intenzitu jim přisoudil a proč podle jeho úvahy přisouzené odškodnění zásadám slušnosti odpovídá.

57. Nalézací soud se v rámci dokazování neomezil pouze na provedení důkazu znaleckým posudkem; v souladu s tezemi, které Ústavní soud považuje za stěžejní (body 39 a 45), provedl více důkazů, z nichž učinil řadu zjištění, nepromítl je však do svých úvah způsobem, kterému by stěžovatelka, po níž není možné požadovat znalost složitě Metodiky, mohla porozumět. Úkolem nalézacího soudu bylo vyložit, v čem spočívá překážka stěžovatelčiny lepší budoucnosti a proč nastala právě v hodnotě cca pouhých 6 % v porovnání se 100% poškozením zdraví. Z rozsudku nalézacího soudu (ani dalších napadených rozhodnutí) však není ani patrný okamžik, k jakému soud zjistil stav stěžovatelky jako ustálený, a není z něj zřejmá ani výchozí rámcová částka pro daný rok vypočtená ze čtyřsetnásobku průměrné hrubé měsíční nominální mzdy na přepočtené počty zaměstnanců v národním hospodářství za kalendářní rok předcházející roku, v němž se ustálil zdravotní stav poškozeného. Absentuje tedy již základní úvaha, jak se z 5,96 % (správně nadto při součtu jednotlivých domén hodnocených v posudku je to 5,97 %) vypočte právě 703 803 Kč. To je – zjednodušeně řečeno – souvislost, která z rozhodnutí obecných soudů bez znalosti obsahu Metodiky neplyne.

58. Ústavní soud nepovažuje za legitimní ani úvahu nalézacího soudu, který hodnotí zjištění, že stěžovatelka často střídala zaměstnání, negativně – jako důvod svědčící proti možnému zvýšení znalcem stanovené (sic!) výše odčinění. Skutečnost častého střídání zaměstnání nelze *a priori* hodnotit negativně ve smyslu nepracovitosti člověka či jeho nižšího (méněcennějšího) přínosu pro společnost, pracovní trh apod. Podobné je i kvótování věku stěžovatelky podle Metodikou připravené šablony. Nalézací soud označil věk 55 let za „hraniční střední věk“ (aniž by vysvětlil, co tato kategorie znamená a proč se vztahuje právě k věku 55 let), který podle něj není důvodem ke zvýšení ani snížení odškodnění. Odvolací soud k tomu v bodě 7 na s. 5 rozsudku doplnil: „*Žalobkyně utrpěla újmu ve věku 55 let, tedy v období, kdy již není žádného důvodu k navyšování základní částky, naopak by bylo lze vést úvahy o tom, že by se základní částka již mohla o 10 % snížit (snížení o 10 % je Metodikou stanoveno již pro kategorii 55–69 let).*“ Jak je vyloženo v bodě 42 výše, činit z věku bez dalšího základní (pravidelné) modifikační kritérium, je diskriminační, dokonce protiústavní. Ústavní soud proto trvá na požadavku, aby obecný soud při rozhodování zohlednil věk poškozeného pouze tehdy, pojí-li se k němu zásadní okolnosti. Sama Metodika ostatně k uvedenému kritériu zaujímá ambivalentní přístup (viz bod 31 výše).

59. Důvodem kasačního zásahu Ústavního soudu je proto extrémní nesoulad mezi skutkovými zjištěními a právním posouzením věci, způsobený kombinací vadného

hodnocení (i provedení) důkazu znaleckým posudkem a přenášení odpovědnosti soudce za aplikaci práva na znalce. Obecné soudy v rozporu s ustálenou judikaturou Ústavního soudu převzaly bez dalšího závěr znalce, uchýlily se k mechanickému posouzení věci podle vyplněné (doporučující, složité a nezávazné) šablony a nezabývaly se pečlivě a s přihlédnutím ke konkrétním okolnostem věci úvahou, zda výsledek koresponduje skutkovým zjištěním. Napadená rozhodnutí neodpovídají ani principiálním východiskům Metodiky vyjádřeným v její preambuli (viz bod 26 výše).

60. Obecné soudy odůvodnily zjednodušujícím způsobem svá rozhodnutí odkazem na Metodiku a závěry znalce s tím, že mají možnost, nikoli povinnost, s jeho závěrem dále pracovat; výsledek právního posouzení ovšem neodpovídá zjištěným skutečnostem. Jako výkladovou pomůcku zvolily soudy Metodiku, nevyložily však, jak je možné, že zásadám slušnosti odpovídá při znalcem popsaných každodenních potížích stěžovatelky (v rozhodné době invalidní ve II. stupni) – v porovnání se 100% poškozením zdraví – ohodnocení překážky lepší budoucnosti v rozsahu šesti procentních bodů, tedy 703 803 Kč z výchozí částky 11 801 600 Kč pro rok 2018 (jako 400násobek průměrné hrubé měsíční nominální mzdy na přepočtené počty zaměstnanců v národním hospodářství za kalendářní rok předcházející roku, v němž se ustálil zdravotní stav poškozeného – viz bod 30 výše).

61. Jakkoli je třeba kvitovat snahu obecných soudů o předvídatelnost jejich rozhodnutí, přenášení odpovědnosti za aplikaci práva na soudního znalce není legitimním prostředkem, jak jejího naplnění dosáhnout. Bez náležité obhajoby a verifikovatelnosti znalecových závěrů (zásadně po jeho výsledku při jednání) navíc jejich převzetí soudem činí soudní rozhodnutí nesrozumitelným a nepřezkoumatelným. Článek 36 odst. 1 Listiny a právo stěžovatelky na soudní ochranu jejího základního práva na nedotknutelnost osoby ve smyslu článku 7 odst. 1 Listiny je tak kumulativně porušováno v několika ohledech současně.

62. Jelikož právě uvedené závěry k uplatnění kasační pravomoci Ústavního soudu postačí, dalšími námitkami stěžovatelky (rekapitulovanými v bodech 9–10 nálezu) se pro nadbytečnost nezabýval.

VII. Závěr

63. Metodika k náhradě za bolest a ztížení společenského uplatnění (podle § 2958 občanského zákoníku) není právní předpis ani výkladová pomůcka, která by vzešla z rozhodovací praxe obecných soudů. Aby obecný soud dostál požadavkům plynoucím z čl. 36 odst. 1 ve spojení s čl. 7 odst. 1 Listiny, je při jejím využití povinen do svých úvah promítnout a korigovat její nedostatky tak, aby přiznal odčinění újmy na zdraví jednotlivce, spočívající ve ztížení společenského uplatnění, ve výši odpovídající zásadám slušnosti, jak mu ukládá zákon, kterým je při své rozhodovací činnosti podle čl. 95 odst. 1 Ústavy České republiky vázán.

64. Ústavní soud na základě výše uvedených důvodů po projednání věci mimo ústní jednání bez přítomnosti účastníků ústavní stížnosti vyhověl a napadená rozhodnutí zrušil podle § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu, neboť jimi byla porušena základní práva stěžovatelky zaručená článkem 36 odst. 1 ve spojení s článkem 7 odst. 1 Listiny.

65. Na obecných soudech (zejména na soudu nalézacím) nyní bude, aby důkaz znaleckým posudkem hodnotily v duchu kasačního nálezu a podle zásady volného hodnocení důkazů, tj. zejména „nepřeceňovaly“ závěry znalce směřující spíše k právnímu posouzení než ke zjištění odborných skutkových otázek, a na základě zjištěného skutkového stavu vysvětlily vlastní úvahy, které je vedly k určení přiměřené výše odčinění nemajetkové újmy stěžovatelky spočívající ve ztížení společenského uplatnění.

Poučení: Proti rozhodnutí Ústavního soudu se nelze odvolat.

V Brně dne 8. března 2023

Vladimír Sládeček
předseda senátu